

Christelijke vragen rond en rituelen die ziekte en dood begeleiden (Guido Debonnet)

1 Samenvatting van de tekst

Eenzijds is de dood taboe in onze samenleving, anderzijds wil elke mens een waardig levensafscheid. Wat reikt de kerk daarbij aan?

1 In deze kwestie spelen twee zaken sterk mee: welke opvatting hebben we over 'is er iets na de dood?' en hoe stellen we ons God voor: een 'iets' of een 'iemand'. Spreken in 'beelden' zal vaak interessanter zijn dan in precieze taal.

2 Problemen kan je oplossen. Rond het mysterie van dood en wat erna komt, kan je beter cirkelen. Ook gelovigen blijven steeds zoekende en vragende mensen...

3 De kerkgemeenschap biedt een aantal zinvolle rituelen aan om gelovig om te gaan met het levenseinde.

* Het ziekenbezoek is een werk van barmhartigheid voor iedere christen. De parochie zal dit ook kunnen organiseren. Moeilijkheid erbij: hoe aan de namen geraken van wie in een ziekenhuis is opgenomen.

* Het ziekensacrament wordt soms in een *gemeenschappelijke* viering toegediend aan een aantal zieke en bejaarde personen. Belangrijk is daarbij te waken over het persoonlijk moment van de handoplegging en zalving. Bij de *individuele* ziekenzalving wordt ook de familie betrokken. Er is een engagement van Godswege: Moge de Heer in zijn liefdevolle barmhartigheid u helend nabij zijn. Er is ook een engagement vanwege familie en verzorgenden: We blijven jou nabij, kome wat komt.

* Het viaticum is voor katholieken het laatste sacrament: voedsel op weg naar het andere leven.

* Seculiere afscheidsplichtigheden in een aula van begrafenisondernemer of crematorium laten vaak een onbevredigende indruk na. In de christelijke uitvaart wordt op diverse manieren in symboliek en rituelen iets opgeroepen van het niet volledig kunnen vatten van het stervens*geheim*, maar ook van het 'thuis komen bij God.'

Je merkt dit o.m. bij het aansteken van de kaarsen rond de lijkbaar aan de Paaskaars; aan het zich toevertrouwen aan Jezus bij de schuldbelijdenis (Heer, ontferm U); aan de boodschap in de Bijbelse lezingen en zeker ook in de afscheidsriten rond de lijkbaar: besprenkeling en bewieroking, 'ten paradijze'. Wie een kerkelijke uitvaart wenst, zal dit via testament of via verklaring op het gemeentehuis best laten vastleggen.

4 De christelijke levensverwachting stopt niet met de dood. Hoe je je dit nieuw leven moet voorstellen is niet eenduidig. Beeldend spreken suggereert continuïteit én anders-zijn van dit nieuwe leven. Paulus gebruikt er het beeld voor van het zaad dat in de aarde valt en sterft en de nieuwe korenaar die te voorschijn komt. Ook wat we met de 'hemel' aanduiden is een beeld dat de kern weergeeft: het opgenomen worden in de herscheppende liefde van God.

2 Methodische suggesties voor de bijeenkomst

*De gespreksleider (m./v.) zal zich bewust zijn van de actualiteit van dit gespreks-
onderwerp. Dit kan blijken uit o.m.*

- Een brief van een verpleegster over de schrijnende toestanden in de zorg voor ouderen in een Woon- en zorgcentrum van 21 augustus 2016 doet de problematiek van oud worden in al z'n scherpte beseffen. Het is een algemeen menselijk gegeven op welke manier onze samenleving met haar hoogbejaarde mensen omgaat. (zie www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20160820_02432502)
- De problematiek of het katholieke afscheid kan, mag of moet in het kader van een eucharistie is actueel. Even actueel: kan de uitvaart plaatsvinden in de kerk in aanwezigheid van de urne, of dient de crematie te volgen nà de dienst? En nog een derde aspect: waar kan het (gelovig) afscheid plaats hebben: in de aula van de begrafenisondernemer of in de aula van het crematorium, uiteraard twee verschillende situaties? Kan daar kan vorm gegeven worden aan een gebedsmoment door een kerkelijke bedienaar?
Een goed overzicht van al deze problemen en situaties vind je in het 'Dossier' van *Kerk & Leven* van 28 september 2016: *Eén regel over kerkelijke uitvaarten, vele wijzen van christelijk afscheid nemen. Wie vindt de weg? Zie bijlage 2.*
- In de praktische regeling van de kerkelijke uitvaart kan er wel eens spanning optreden tussen wat de *kerk* voorschrijft en als gangbaar ritueel aanbiedt bij de begrafenis en het verlangen van de familie om het afscheid meer *persoonlijke* trekken te geven. Dit laatst is zeker een gewettigde vraag. Kunnen niet-bijbelse lezingen? Kan een profaan lied dat de overledene dierbaar was tijdens de viering? Kun je een reeks foto's van de overledene tonen in een PowerPoint? Een rustig gesprek tussen de voorganger/ster en enkele familieleden biedt meestal een uitweg. Maar de voorganger zal ervoor zorgen dat het een *christelijke* uitvaart blijft, anders is een 'aula' de aangewezen plaats voor het afscheid.
- Waar er geen priester kan aanwezig zijn, zal de vraag van de zieke tot zegening door een pastoraal werk(st)er gebeuren. Een intens moment, ongetwijfeld. Met de open vraag of in die situatie de niet-gewijde pastorale werk(st)er in de toekomst ook niet het ziekensacrament zelf zou kunnen toedienen. Je vindt in *Kerk & Leven* van 21 september daaromtrent twee artikels. Van Erik De Smet: *Verdwijnt de ziekenzalving? Lekenpastores dienen alternatieve ziekenzegening toe, tot ieders tevredenheid* en van hoofdredacteur Luk Vanmaercke: *Mandaat voor leken?*. Interessant als achtergrond voor het geval daar binnen de groep vragen rond zijn. **Zie bijlage 3.**

Uiteraard zal je op al deze aspecten niet langdurig kunnen ingaan, de besprekingsvragen 2 tot 6 uit het tijdschrift dienen eerder aan bod te komen. Maar mogelijk kan het zijn – zo deze of gene vraag in een bepaalde groep echt leeft en hardnekkig aan bod komt – dat je erop zult ingaan of dat je verwijst naar de aangegeven teksten.

3 Hoe je een voorstelling vormen van 'wat na dit leven?'

* Ook als God eerder een *Iemand* is, dus méér dan een 'iets' of een 'vage kracht', dan nog is de voorstelling van wat er ons na de dood te wachten staat daarom niet glashelder! Je vindt dit herkenbaar geïllustreerd in een stukje uit de *Zomerse tweespraak* van 24-08-2016 in *Tertio*. Het gaat om een gesprek tussen Marcel Storme (advocaat en hoogleraar, 86 j.) en zijn kleindochter Emma (studente geneeskunde, 18 j.). Voor de tekst zelf: **zie bijlage nr. 4** bij dit gespreksonderwerp

op de webstek van Adem-tocht. Een goede illustratie van de diversiteit van aanvoelen in verschillende generaties christenen...

* In de tekst onder nr. 4 wordt enkel verwezen naar een paar teksten van Paulus, die evenwel essentieel zijn. Wie voor zichzelf daaromtrent meer wil lezen: zie <https://www.kuleuven.be/thomas/page/wat-mogen-we-hopen/> .

* Ook nog deze tekst van Anselm Grün die ingaat op het aspect 'lichamelijke' verrijzenis.

Bij het sterven houdt het lichaam op te leven en leeft het onstoffelijke deel van de mens verder in de geestelijke wereld. Bij de opstanding ontvangt de onstoffelijke mens weer een stoffelijk lichaam. Ons nieuwe lichaam zal in veel opzichten lijken op ons vroegere aardse lichaam, want we zullen onze persoonlijkheid behouden (Anselm Grün).

4 Wim Opbrouck over het belang van rituelen bij de dood

In de TV-uitzending van Thomas Vanderveken (afgekort tot VDV) *Alleen Elvis blijft bestaan* met Wim Opbrouck (atheïst) werd er een ritueel bekeken uit Nieuw-Zeeland bij het begraven van een rugbyspeler, Jonas Lomu in 2015, 40 jaar. Het geheel doet denken aan een geritualiseerde en gestileerde oorlogsaanval. Nadien gaat de acteur, voormalig leider van NTG-Gent, daar rustig commentaar bij geven waaruit je zijn houding tegenover de dood en tegenover rituelen die er mee verband houden, kan opmaken. Het zien- en lezenswaard!

(Ik geef hier letterlijk het gesprek weer..., dus in spreektaal.)

Ja, dit gaat voor mij over het grootste ritueel, hé. Of een van de grootste rituelen. Het afscheid (VDV: de begrafenis), de dood. Maar ook over rugby. En rugby is een macho-spel, heel oorlogszuchtig, heel hard. Maar tegelijkertijd zie je in dit fragment de best mogelijke aller werelden. Je ziet al die gestaalde mannen. Maar het zijn wel mahoud (?), het zijn blanken, het zijn Polynesiërs. Die diversiteit is daar binnen zo'n rugbyteam. En in plaats van afscheid is het een haka, eigenlijk een aanval. En voor mij is het bijna de verbeelding die ik heb bij het gedicht van Dylan Thomas. (VDV: Eveneens door Geert Vanistendael uitgekozen).

Do not go gentle in that good night,
old age should burn an rave at close of day;
Rage, rage against the dying of the light.

Het is mijn lievelingsgedicht. "Vecht tegen dat licht dat dooft."

Maar het gaat me ook over de grootsheid van het ritueel. Het kan voor mij ook met Bach. Maar ik heb iets grootser nodig. En ik merk dat ik ongelofelijk gefascineerd ben door begrafenis. Ik heb zo ook de Prinses Diana funeral recording en ik kan daar van a tot z naar zitten luisteren omdat het mij verheft in de angst. En als ze dit voor mij zouden doen, dan zou het nog de helft zo erg zijn. En euh... we hebben het zelf meegemaakt bij NTG-Gent. We hebben drie mensen eigenlijk verloren (... twee anderen worden genoemd...) Maar Eric Devolder stierf na zijn première van Frans Woyzeck, bijna in het slotapplaus. Er was een herdenkingsdienst op het toneel in NTG-Gent. Ik ben daar tot de dag van vandaag ongelofelijk onder de indruk van. Ik mis dit soort rituelen de dag van vandaag als ik naar rituelen ga – ik ben natuurlijk atheïst, niet gelovig – maar wat doe je dan wel? Wat doe je dan wel? (VDV: Je hebt het kind met het badwater weggegooid.) Nou ja, goed, het geloof dat moet je ergens parkeren. (VDV: De rituelen zijn mee weggespoeld.) De rituelen zijn sinds het

tweede Vaticaans Concilie mee doorgespoeld. Ik ben niet gelovig, maar ik houd wel van de kathedralen. Ik hoor graag de hymnes die gezongen worden. Ik hoor graag, ja..., het is een soort..., het maakt het lijden draaglijk. En daar is behoefte aan.

5 Suggesties voor een gebedsmoment

Breng mee: N.T.;DDW nr. 3: nr. 14

1 Beluister/zing een lied (naar keuze, b.v.):

- * **Z.J. 559** De Heer heeft mij gezien... (vrij bekend – zie DDW 3/26).
- * Ofwel héél mooi ook **Z.J. 939** Hij die gesproken heeft (DDW 14/2/26).
- * Of ook (als je dan dag en nacht symbolisch leest voor een nieuw begin en het einde:) **Z.J. 835** De dag geboren uit het duister (niet op DDW).

2 Schriftlezing: Apoc. 21,1-8

***Inleidend:** Het Nieuw Testament eindigt met het visioen van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. De eindverwachting van christenen in een beeldrijke taal beschreven: de nieuwe stad Jeruzalem; Gods wonen onder de mensen; alles wordt nieuw gemaakt in Hem; de alfa en de omega: begin en einde; mogen drinken aan de eeuwige bron; de vuurpoel en de tweede dood voor zij die niet kozen voor het leven.*

3 Gebed (Toon Hermans: Het licht)

Toon Hermans schreef dit gebed na een hele lange periode van depressie. We kunnen het bidden vanuit het zoekend bestaan, de onzekerheid en de vragen. Maar ook vanuit het vertrouwen dat God aan het einde staat, waar alles goed is.

Heer,
toen ik in het diepste dal zat
en geen spatje meer zag
van het licht aan de top,
heb ik U aangeroepen
en het werd lichter.
Het licht kwam weer in het dal;
en langs dit licht
klauterde ik weer omhoog,
moeizaam,

maar eenmaal aan de top
zag ik het licht
in volle glorie.
Het leed was geleden
en dankbaar
heb ik Uw licht omhelsd.
Nu weet ik zeker:
u ben het stralende licht
aan de top van de berg,
maar ook
de schittering van het vonkje in het dal.

4 Lied zingen/beluisteren (naar keuze, zie boven, nr. 1).

Aan- en opmerkingen kan je sturen aan guido.debonnet@skynet.be.